

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ШАГНАЛЫН ТАЛААРХИ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

А. Пагма, Г. Гэрлээ

Австри улс

Маргарэта Лупак сан /Margaretha Lupac Foundation/ нь парламентын тогтолцоо, ардчилалд голчлон анхаардаг ба энэ сангаас хоёр жил тутамд эрдэмтэн судлаач нарт шинжлэх ухааны шагнал болон ардчиллын шагналыг олгодог. Маргарэта Лупак /Margaretha Lupac/ нь 1910 оны 4 сарын 28-нд Вень /Vienna/ хотод Вэнзэл Лупакын /Wenzel Lupač/ охин болж төрсөн. Тэрээр дэлхийн II-р дайны үед Улаан загалмайн нийгэмлэгийн зөвлөхөөр мөн улсын батлан хамгаалах эдийн засгийн ажилд албан хаагчаар тус тус ажиллаж байсан. Маргарэта Лупак нь гайхамшигтай эх оронч хүн байжээ. Маргарэта Лупак нь 1999 оны 2 сарын 17-нд нас барж, өөрийн бүх өв хөрөнгө болох 1,5 сая еврог Австри улсын парламентын төслүүдэд зориулуулахаар Бүгд Найрамдах Австри улсын парламентад гэрээслэн үлдээсэн байна.

2001 онд түүний дурсгалд зориулан Үндэсний Зөвлөлийн ерөнхийлөгч /President of the National Council/ Dr. Heinz Fischer болон Холбооны Зөвлөлийн ерөнхийлөгч /President of the Federal Council/ Ing. Gerd Klamt нарын шийдвэрээр энэхүү санг үүсгэн байгуулсан. Тус сангийн статутанд зааснаар Маргарэта Лупак сан нь Австри улсын парламентын тогтолцооны хөгжил болон түүхэнд зориулсан судалгааны үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой ажээ. Маргарэта Лупак сан нь ардчилал, парламентын тогтолцоонд голчлон анхаардаг ба сангаас зохион байгуулдаг үйл ажиллагаанд дараах ажлууд орно. Үүнд:

Парламентын тогтолцоо болон ардчилалд жинтэй хувь нэмэр оруулсан, өндөр ач холбогдолтой үйл ажиллагаанд зориулсан шагнал олгох,

- Австри улсын Парламентын тогтолцооны хөгжил, түүний түүхийн талаар хийсэн судалгааны ажлыг дэмжих,
- Уулзалт болон бусад арга хэмжээг зохион байгуулах,
- Нийгмийн чиг хандлагыг илэрхийлсэн урлагын чухал ач холбогдлыг онцлоход зориулж Австрийн уран бүтээлчдийн уран бүтээлийн ажлыг дэмжих зэрэг болно.

Сангийн зохион байгуулалтын бүтцэд Итгэмжит зөвлөл /Board of Trustees/ болон Сангийн менежер /Manager of the Foundation/ орно. Түүний гишүүдийг хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрхийн хугацаанд томилно. Итгэмжит зөвлөлийн даргаар Үндэсний Зөвлөлийн ерөнхийлөгч, түүний дэд даргаар Холбооны Зөвлөлийн ерөнхийлөгч томилогдоно. Мөн Үндэсний Зөвлөлийн гол хороодоос тус бүр нэг төлөөлөгчийг зөвлөлд томилно. Одоогийн хууль тогтоох байгууллагын хугацаанд Итгэмжит зөвлөл нь 14 хүний бүрэлдэхүүнтэй. Зөвлөлийн менежерээр парламентын захиргааны /Parliamentary Administration/ дэд дарга ажилладаг байна.

Ардчиллын шагнал /The Democracy Award/

Маргарэта Лупак сангийн Ардчиллын шагналыг хоёр жил тутамд нэг удаа гардуулна. Анх шагналыг 2004 оноос олгож эхэлсэн. Шагналын мөнгөн дүнг Маргарэта Лупак сан тухайн үеийн санхүүгийн байдлаасаа хамааран тогтоох ба нийт 15000 евро байх ба, үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно. Шагнал гардуулах ёслолын үйл ажиллагаа парламентад зохион байгуулагдана.

Шагналын шалгуурын шаардлагыг хангасан хүн эсвэл байгууллага нь өдөр тутмын ажлаараа эсвэл амьдарлынхаа туршид хийсэн ажлаараа ардчилал, жэндэрийн тэгш эрх, цөөнхийн эрх зэрэгт дэмжлэг үзүүлж ардчилалд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан байх ёстой.

Одоогийн байдлаар шагнал олгосон он:

- Ардчиллын шагнал 2010
- Ардчиллын шагнал 2008
- Ардчиллын шагнал 2006
- Ардчиллын шагнал 2004

Шинжлэх ухааны шагнал /The Science Award/

Сан нь мөн хоёр жил тутам шинжлэх ухааны шагналыг олгоно. Шагналын мөнгөн дүнг Маргарета Лупак сан тухайн үеийн санхүүгийн байдлаасаа хамааран тогтоох ба нийт 15000 евро байх ба, үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно. Шагнал гардуулах ёслолын үйл ажиллагаа парламентад зохион байгуулагдана. Анх энэ шагналыг 2005 оноос гардуулж эхэлсэн. Энэ шагналыг эрдэмтэн судлаачдын амьдралдаа гаргасан амжилт, шинжлэх ухааны бүтээл, эсвэл гүйцэтгэсэн болон үнэлэгдсэн докторын ажил зэргээр нь үнэлэн шагнана.

Одоогийн байдлаар шагнал олгосон он:

- Шинжлэх ухааны шагнал 2009
- Шинжлэх ухааны шагнал 2007
- Шинжлэх ухааны шагнал 2005

Хорват улс

Бүгд Найрамдах Хорват улсын Үндэсний шинжлэх ухааны шагналуудыг /National Science Awards/ шинжлэх ухааны судалгааны гүйцэтгэлийн үр дүнгээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн, онцгой амжилтанд хүрсэн шинжлэх ухааны судалгаа, шинжлэх ухааны шинэ нээлтүүд, шинжлэх ухааны ололт амжилт зэргээрээ тэргүүлсэн эрдэмтэн, судлаач, залуу судлаач нарт олгодог. Хорватын Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хуулинд /The Act on Croatian National Science Awards/ зааснаар дөрвөн төрлийн Үндэсний шинжлэх ухааны шагналууд байдаг. Үүнд:

- Амьдарлын амжилтын шагнал /Lifetime Achievement Award/
- Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал /Annual Science Award/
- Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагнал /Annual Award for Popularization and Promotion of Science/
- Оны шилдэг залуу судлаачдын шагнал /Annual Award for Junior Researchers/

Хорватын парламентаас Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хороог /The National Science Awards Committee/ байгуулсан. Энэ хороо нь шагналын ялагчдыг зарлана. Шагналыг жил бүр Хорватын парламентын ерөнхийлөгч /President of the Croatian Parliament/ нь Хорватын парламентыг төлөөлж ялагч нарт гардуулна. Энэ хороо нь дараахь гишүүдээс бүрдэнэ: хорооны даргаар Хорватын парламентын ерөнхийлөгч, Шинжлэх ухаан Боловсрол Спортын яамны сайд /Minister of Science, Education and Sports/, болон алдартай 12 эрдэмтдээс бүрдэнэ. Хорооны гишүүдийг дөрвөн жилийн хугацаатайгаар хороонд томилно.

Амьдарлын амжилтын шагнал

Шинжлэх ухааны судалгааны үйл ажиллагаанд, шинжлэх ухааны мэдлэгийг өргөтгөхөд

хувь нэмрээ оруулсан болон шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнгийн гүйцэтгэлээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгодог. Амьдралын амжилтын шагналыг жил бүр 6 хүртэл эрдэмтэн судлаач нарт олгоно.

Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал

Гайхамшигтай шинжлэх ухааны нээлт, шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнгийн гүйцэтгэлээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрдэмтэн судлаач нарт энэхүү шагналыг олгодог. Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагналыг жил бүр шинжлэх ухааны салбар бүрт 3 хүртэл олгоно.

Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагнал

Шинжлэх ухааны хэвлэл болон албан ёсны алдартай илтгэл, эсвэл бусад хэлбэрийн илтгэлээрээ илэрхийлсэн шинжлэх ухааны мэдлэгийг өргөтгөхөд үнэтэй хувь нэмрээ оруулсан эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгодог. Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагналыг жил бүр 3 хүртэл эрдэмтэн судлаачдад олгоно.

Оны шилдэг залуу судлаачдын шагнал

Шинжлэх ухааны ном хэвлүүлсэн эсвэл олон улсад танигдсан шинжлэх ухааны сэтгүүл эсвэл түүнтэй зэрэгцэх түвшиний сэтгүүлд бүтээл нь хэвлэгдэн сайн үнэлгээ авсан залуу эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгоно. Оны шилдэг залуу судлаачдын шагналыг жил бүр 6 хүртэл эрдэмтэн судлаачдад олгоно. 2011 онд дөрвөн төрлийн Үндэсний шинжлэх ухааны шагналаар нийт 26 эрдэмтэн судлаачдыг шагнасан.

АНУ-ын Конгрессын Алтан Медаль (Congressional Gold Medal)

Энэхүү Алтан Медаль нь АНУ-ын түүх, соёлын хөгжилд онцгой хувь нэмэр оруулсан гарамгай ололт, амжилт гаргасан хүмүүст АНУ-ын Конгрессын нэрийн өмнөөс олгодог иргэний дээд шагнал юм.

Конгрессын Алтан Медаль нь 1776 оноос эхлэн олгогдож эхэлсэн бөгөөд хамгийн анх Жорж Вашингтон шагнагдаж байжээ. 1860 он хүртэл цэргийн гарамгай удирдагчид, дайны талбарт гавъяа байгуулсан цэрэг, офицерүүдийг шагнадаг цэргийн шагнал байсан ба Хүндэтгэлийн Медалиар (Medal of Honor) шагнаж эхэлсэнээс хойш Конгрессын Алтан Медалиар дайны баатруудын зэрэгцээ гарамгай судлаачид, эрдэмтэд, соёлын зүтгэлтэн, инженер, иргэний нисэх хүчин, сансрын нислэгийн анхдагчид, нэрт аялагчид, хүний эрхийн төлөө тэмцлийн идэвхтэн, шашны зүтгэлтнүүдийг шагнаж байна.

Конгрессын Алтан Медаль нь АНУ-ын хууль тогтоох дээд байгууллага болох Конгрессын нэрийн өмнөөс олгодог үндэсний иргэний дээд шагнал бөгөөд статутаараа АНУ-ын Засгийн газрын иргэний дээд шагнал болох Ерөнхийлөгчийн Эрх чөлөөний Медальтай (Presidential Medal of Freedom) ижил юм. Үүнээс гадна АНУ-д Ерөнхийлөгчийн гардуулдаг Үндэсний шинжлэх ухааны Медаль (National Medal of Science) бий.

Конгрессын Алтан Медалиар шагнах шалгуур, журам

Конгрессын Алтан Медаль нь АНУ-ын төрийн дээд шагнал мөн боловч түүний статут нь хуулиар зохицуулагддаггүй, шагнал нь Конгрессын тусгай хороодын тогтоосон дүрмийн дагуу явагддаг болно. Тус медалиар шагнах тухай шийдвэр нь олон шат дамжиж гардаг ба хамгийн түрүүнд энэ асуудал Төлөөлөгчдийн танхимаар хэлэлцэгдэн, Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны дүрмийн дагуу төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн 2/3 буюу нийт 290 гишүүний саналыг авсан байх ёстой. Конгрессын Алтан Медалиар шагнах

тухай шийдвэр буюу хуулийн төсөл нь Конгрессын доод танхимын гишүүдийн олонхийн саналыг авсан тохиолдолд уг асуудлыг Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд багтдаг Мөнгөний дотоод бодлого, технологийн дэд хороогоор хэлэлцэнэ.

2011 онд хүчин төгөлдөр болсон Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны дүрмийн дагуу дэд хорооны гишүүд шагналын талаархи хуулийн төслийг хэлэлцэхдээ дараах шаардлагыг хангасан эсэхийг харгалзан үзэх ёстой. Үүнд:

- Шагнагдах гэж байгаа хүн АНУ-ын түүх, соёлд онцгой амжилт гаргасан байх ёстой. Онцгой амжилт гэдэгт тухайн хүний бүхий л амьдралынхаа туршид эсхүл нэг удаа гаргасан, тухайн салбарын (шинжлэх ухаан, урлаг гэх мэт) мэргэжлийн нийгэмлэг нь тэр салбарын хамгийн дээд амжилт хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн амжилтыг ойлгоно.
- Шагнагдах хүн үүнээс урд нь Конгрессын Алтан Медалиар нэгэн адил амжилтын төлөө шагнагдаж байгаагүй байх,
- Тус медалиар нэхэн шагнаж болно. Ингэхдээ шагнагдагч нас барсанаас хойш 5 жилээс багагүй, 25 жилээс ихгүй хугацаа өнгөрсөн байх,
- Доод танхимаас дэмжсэн шагнах тухай шийдвэр нь Сенатаар хэлэлцэгдэн 67-оос доошгүй тооны сенатчын саналыг авсан байх ёстой ба ингэсэн нөхцөлд Сенатын Банк, орон сууц, хотын асуудлын комисст шилжүүлнэ. Конгрессын хоёр танхимаар дэмжигдсэн биллийг мөн Ерөнхийлөгчид батлуулахаар шилжүүлнэ. Шагнах тухай зарлиг нь нийтлэг хуулийн (Public Law) статустай байдаг. АНУ-ын Конгрессын Алтан Медаль нь хийцийн хувьд 465 грамм цэвэр алтны орцтой, 76,2 мм хэмжээтэй байдаг.

* * *

Эх сурвалж:

- <http://www.parlament.gv.at/ENGL/WWER/MLST/WPR/>
- <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2492>
- www.ru.wikipedia.org

